

МІКРОВИКЛАДАННЯ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

Постановка проблеми. Динаміка розвитку сучасного суспільства вимагає адекватних змін системи освіти, підготовки висококваліфікованих фахівців в Україні. Національній школі потрібні педагоги-професіонали, які ґрунтовно володіють знанням свого предмету, мають добру фундаментальну та психолого-педагогічну підготовку, вміють творчо працювати і здатні формувати творчу особистість. Таким чином, нові вимоги до підготовки сучасного вчителя як соціально активної особистості вимагають оновлення їх підготовки в умовах вищої школи, використання нестандартних форм педагогічної взаємодії.

Аналіз основних досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми показує, що науковцями були теоретично обґрунтовані та експериментально досліджені різні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів, а саме: удосконалення технологій навчання майбутнього вчителя (С. Гончаренко, В. Бондар, Н. Буринська, І. Зязюн, О. Мороз, О. Савченко, В. Сагарда, Г. Селевко, С. Сисоєва, О. Ярошенко, Т. Яценко та ін.); проблемне навчання (А. Алексюк, Т. Кудрявцев, І. Лернер, В. Лозова, О. Матюшкін, М. Махмутов, В. Моляко, В. Оконь, М. Скаткін, О. Топузов, А. Фурман та ін.), теорія та практика інтерактивного навчання (К. Баханов, О. Єльнікова, І. Луцик, О. Пехота, Л. Пироженко, Н. Побірченко, О. Пометун, Т. Сердюк, Н. Суворова та ін.) тощо.

Одним із шляхів поєднання теоретичної та практичної підготовки майбутніх учителів, посилення її професійної спрямованості стає мікрОВИКЛАДАННЯ як ефективний спосіб навчання студентів.

У [7] зазначено, що мікрОВИКЛАДАННЯ, по-перше, надає можливості набувати практичних умінь підготовки до педагогічної діяльності; по-друге, за обмеженого терміну педагогічної практики, який відводиться студентам магістратури галузевих ВНЗ, сприяє набуттю практичних умінь володіння аудиторією, ораторських умінь та умінь самоаналізу і самокорекції лекторської діяльності.

МікрОВИКЛАДАННЯ поширено у процесі підготовки майбутніх учителів за кордоном. Словацькі дослідники [9] вказують, що мікрОВИКЛАДАННЯ передбачає формування у студентів — майбутніх учителів уміння використовувати різні методи навчання шляхом проведення коротких виступів із наступним обговоренням студентами групи.

Мета статті — висвітлити деякі аспекти застосування мікрОВИКЛАДАННЯ під час підготовки майбутніх учителів.

Виклад основного матеріалу дослідження. У [6] показано, що мікрОВИКЛАДАННЯ по суті є варіантом ділового психологічного тренінгу для вчителів, побудованого на принципах біхевіоризму. МікрОВИКЛАДАННЯ як метод психологічної підготовки вчителів сформувався в США на початку 60-х років минулого століття, а вже в 1968 р. мікрОВИКЛАДАННЯ використовували в 53 % усіх програм підготовки вчителів.

МікрОВИКЛАДАННЯ виникло як реакція на недоліки традиційних способів підготовки вчителів і мало стати своєрідною лабораторією, інтегруючою ланкою між теоретичними знаннями та практичною роботою вчителя. Методологічною основою мікрОВИКЛАДАННЯ є біхевіористичні і необіхевіористичні принципи навчання шляхом операційної зумовленості (викладач — інструктор, учні — виконавці) і, так званої, «модифікації поведінки». МікрОВИКЛАДАННЯ складається з мікроуроків, що тривають 5-10 хвилин (в окремих випадках до 20 хвилин). Кожен мікроурок спрямований на засвоєння певної

навички викладання (вербальна чи невербальна комунікація, мотивація учіння, формулювання питань, наведення прикладів і т.д.). Основна увага під час мікрОВикладання спрямована не стільки на те, що викладається, скільки на те, як це викладається. Під час мікроуроку ведеться відеозапис і за процесом стежить спостерігач (супервізор). На уроці присутня обмежена кількість, як правило, 4-8 спеціально підготовлених учнів/студентів, які відразу після мікроуроку аналізують наслідки мікрОВикладання, переглядають відеозапис, обговорюють можливості вдосконалення.

Основні варіанти застосування мікрОВикладання у практичних умовах [6, с. 272]:

- шкільний варіант. Практикується під час підвищення кваліфікації вчителів прямо на їх робочому місці. У США така підготовка приває п'ять робочих днів раз на рік (коли школа не працює, а займаються самі вчителі). Учитель працює з реальними учнями, які виявили бажання брати участь, під наглядом інструктора-супервізора. Повторний мікроурок проводиться з іншою групою учнів. Таке мікрОВикладання займає небагато часу (один мікроурок з обговоренням — не більше години);

- університетський варіант. МікрОВикладання включається в програму навчання студентів — майбутніх педагогів. Воно виявляється ефективним засобом інтеграції теоретичних курсів з педагогічною практикою. МікрОВикладання можна використовувати на різних етапах підготовки студентів. На першому курсі мікроурок дозволяє студенту сформулювати уявлення про себе як про потенційного вчителя і допомогти йому чіткіше визначити особисті цілі подальшого навчання. Мікроуроки проводяться не рідше одного разу на тиждень. Студенти почергово грають ролі вчителів та учнів. Відеозаписи мікроуроків студенти можуть переглядати протягом тижня і готуватися до наступного мікроуроку;

- варіант практики. МікрОВикладання проводиться під час педагогічної практики студентів. Об'єднує в собі риси першого і другого варіанту.

- У процесі дослідження виявлено, що більшість авторів розглядають мікрОВикладання як метод навчання, наприклад:

- метод творчого навчання, педагогічно доцільний при навчанні студентів магістратури непедагогічних ВНЗ [8];

- метод творчого навчання складної практичної діяльності, який особливо поширений під час навчання студентів педагогічних вишів [5];

- метод навчання, який спрямований на формування практичних навичок викладання у процесі підготовки вчителів [9].

МікрОВикладання, згідно з К. Авраменко, — це «серія мікроуроків для індивідуальних та групових занять студентів, на яких відтворюють мініатюрні ситуації та відпрацьовують алгоритми формування методичних умінь (послідовність запитань під час розв'язання задачі, чергування форм організації та контроль за навчальною діяльністю «учнів» класу)» [1]. На нашу думку, таке трактування наближає мікрОВикладання до форми навчання.

С. Вітвицька моделювання, рольові ігри, мікрОВикладання відносить до нетрадиційних методів і форм навчання [2], а В. Сергєє розглядає мікрОВикладання більш ширше — як засіб ранньої підготовки студентів до педагогічної практики [7].

Поняття «викладання» більшість дослідників трактують як діяльність учителя в процесі навчання. Наприклад, «викладання — це діяльність учителя в процесі навчання. Воно полягає в постановці перед учнями пізнавального завдання, повідомленні нових знань, організації спостережень, лабораторних і практичних занять, керівництві роботою учнів по засвоєнню, закріпленню й застосуванню знань, у перевірці якості знань, умінь і навичок» [3, с. 52].

МікрОВикладання передбачає викладання, але у цьому випадку — це викладацька діяльність студентів у процесі їх професійної підготовки. Отже, мікрОВикладання має навчальний характер і його можна розглядати як спосіб організації навчання, що моделює викладання (або моделювання окремих видів педагогічної діяльності), тобто, як форму

навчання. А реалізуючи цю форму навчання можна використовувати різні методи навчання.

МікрОВикладання як форму навчання, на нашу думку, можна виокремити за такою ознакою — «характер рольової діяльності студента» чи «спосіб організації діяльності учасників семінару»: одні виконують роль учителя/викладача, інші — учнів/студентів. Наприклад:

– роль студента (традиційне навчання) — оволодіння знаннями і їх відтворення, формування умінь та навичок шляхом виконання стандартних та нестандартних навчальних завдань, які визначає викладач;

– роль викладача — моделювання професійної діяльності, тобто мікрОВикладання.

Таким чином, на нашу думку, поняття «мікрОВикладання» можна розглядати як багатоаспектне — засіб професійної підготовки, метод та форма навчання.

Як правило, мікрОВикладання передбачає використання завдань, які мають професійну спрямованість. Наприклад, у [4, с. 130-131] запропоновано класифікацію навчальних педагогічних завдань щодо мікрОВикладання, які бажано використовувати на початковому етапі підготовки студентів: надати відповіді на запитання, сформульовані щодо певної ситуації; вибрати із запропонованих варіантів правильний розв'язок; самостійно сформулювати проблему (питання) на основі аналізу заданої педагогічної ситуації; підготувати психолого-педагогічну характеристику об'єктів і суб'єктів виховання та їх взаємостосунків у заданій ситуації; розв'язати чітко сформульовану педагогічну задачу на основі використання законів формальної логіки; розв'язати педагогічну задачу на основі педагогічних знань, діагностики і прогнозування поведінки учасників ситуації; здійснити пошук або сконструювати педагогічні ситуації з використанням літературних джерел або фактів реальної педагогічної практики; провести класифікацію підібраних раніше задачних ситуацій із практики навчально-виховної роботи за місцем виникнення і протікання педагогічного процесу (ситуації дидактичні, виховні, навчально-виховні), за суб'єктами й об'єктами, що взаємодіють у ситуації; за закладеними у ситуації виховними перспективами (стратегічні, тактичні, оперативні); провести професійно-педагогічний самоаналіз особистості в умовах конкретної ситуації і намітити план самовиховання; проаналізувати педагогічну ситуацію, використовуючи різні поєднання творчих завдань попереднього типу.

У процесі нашого дослідження вивчали використання мікрОВикладання на базі педагогічного факультету Мукачівського державного університету під час вивчення окремих навчальних дисциплін («Дидактика», «Музичне мистецтво з методикою навчання», «Методика навчання освітньої галузі «Математика» та ін.).

На початку вивчення кожної дисципліни студенти обирали тему для мікрОВикладання (мікроуроку). Наступні етапи діяльності студентів: підготовка до проведення занять (цілепокладання, підбір змісту, методів, форм та засобів навчання/виховання тощо); проведення мікроуроку; педагогічне спостереження за перебігом мікрОВикладання, фіксація результатів та написання відповідного аналізу; обговорення (дискусія в групі) результатів педагогічного спостереження за перебігом мікрОВикладання; педагогічна рефлексія (аналіз результатів обговорення мікрОВикладання та самоаналіз власної діяльності під час обговорення тощо); врахування наслідків обговорення і рефлексії; коригування власної навчально-пізнавальної діяльності.

Для виявлення ставлення студентів до такої організації навчання нами проведено анонімне анкетування студентів — майбутніх учителів педагогічного факультету Мукачівського державного університету, які навчаються за напрямом «Педагогічна освіта» (спеціальність «Початкова освіта»; 3-5 курси, 95 студентів). Анкета та результати (у %) наведено у табл.1.

Таблиця 1

Анкета для студентів «Деякі аспекти мікрОВикладання»

Інструкція: «Прочитайте, будь-ласка, зазначені деякі аспекти навчальних занять із використанням мікрвикладання та оцініть їх ефективність за п'ятибальною шкалою». Відповідь: 1 — дуже низька; 2 — низька; 3 — середня; 4 — висока; 5 — дуже висока. Дякуємо за Вашу відповідь.

Анкета		Результати анкетування, %				
№ з/п	Деякі аспекти навчальних занять із використанням мікрвикладання	«1»	«2»	«3»	«4»	«5»
1.	Рівень особистої пізнавальної активності	0,0	5,3	48,4	41,1	5,3
2.	Рівень пізнавальної активності академічної групи	0,0	4,2	61,1	31,6	3,2
3.	Стимулювання до навчальної діяльності	1,1	5,3	50,5	36,8	6,3
4.	Усвідомлення мети заняття, її реалізація	0,0	3,2	40,0	50,5	6,3
5.	Увага викладача до особистості студента (реалізація індивідуального підходу, врахування психологічних особливостей)	2,1	4,2	43,2	41,1	9,5
6.	Можливість висловлювати свою думку під час обговорення результатів мікроуроку	0,0	5,3	49,5	40,0	5,3
7.	Навчальне спілкування (розвиток комунікативних здібностей під час мікрвикладання та наступного обговорення)	0,0	5,3	49,5	40,0	5,3
8.	Можливість співпрацювати в колективі упродовж заняття	0,0	4,2	28,4	62,1	5,3
9.	Практичне засвоєння знань, формування умінь і навичок	0,0	1,1	44,2	47,4	7,4
10.	Формування навичок самостійної роботи	0,0	1,1	33,7	45,3	20,0
11.	Об'єктивність контролю навчальних досягнень студентів	0,0	2,1	50,5	41,1	6,3
12.	Ефективність щодо професійного спрямування (для майбутньої педагогічної діяльності)	1,1	3,2	37,9	50,5	7,4
13.	Психологічна комфортність на заняттях із використанням мікрвикладання	1,1	2,1	43,2	49,5	4,2
14.	Формування активної життєвої позиції	0,0	2,1	28,4	62,1	7,4
15.	Розвиток педагогічної рефлексії (вміння проводити аналіз та самоаналіз мікрвикладання тощо)	0,0	2,1	51,6	37,9	8,4
16.	Ефективність навчального заняття з використанням мікрвикладання (в цілому)	1,1	0,0	28,4	58,9	11,6

Отримані дані дають нам змогу зазначити, що стосовно мікрвикладання, на думку студентів, не завжди має місце достатній рівень пізнавальної активності академічної групи в цілому, належна увага викладача до особистості студента, врахування їх індивідуальних здібностей та психологічних особливостей, потребує покращення стимулювання до навчальної діяльності тощо. Практично всі аспекти навчально-пізнавальної діяльності студенти відзначають як достатньо ефективні з точки зору їх реалізації. Мікрвикладання сприяє покращенню самостійної роботи студентів, навчальному спілкуванню, співпраці в колективі упродовж заняття, розвитку педагогічної рефлексії, формуванню активної життєвої позиції та ін.

Висновки. Таким чином, мікрвикладання є ефективним засобом професійної підготовки майбутніх учителів. Проведене дослідження показує позитивне ставлення студентів до навчальних занять із використанням мікрвикладання. Перспективи подальших розвідок у цьому напрямі, з нашого погляду, доцільно спрямувати на вивчення мотивації навчальної діяльності студентів та викладачів у процесі застосування мікрвикладання, а також шляхів ефективного зворотного зв'язку між ними, аби покращити пізнавальну активність академічної групи тощо.

Література:

1. [Авраменко К. Б. Використання освітніх технологій у процесі методичної підготовки фахівців початкової школи](http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2001_3_2/doc_pdf/avramenko.pdf) [Електронний ресурс] / К. Б. Авраменко // Проблеми сучасної педагогічної освіти: педагогіка і психологія. Збірник наукових праць. К: Пед. преса. — 2001. — Випуск №3, частина 2. С. 3-6. Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pspo/2001_3_2/doc_pdf/avramenko.pdf — Заголовок з екрану.

2. Вітвицька С. С. Основи педагогіки вищої школи: Методичний посібник для студентів магістратури / С. С. Вітвицька. — Київ: Центр навчальної літератури, 2003. — 316 с.
3. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. — К. : Либідь, 1997. — 376 с.
4. Дубасенюк О. А. Методика викладання педагогіки: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл., в яких здійснюється підгот. пед. працівників / О. А. Дубасенюк, О. Є. Антонова. — Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2008. — 492 с.
5. Оконь В. Введение в общую дидактику: пер. с польского Л. Г. Кашкуевича, Н. Г. Горина / В. Оконь. — М. : Высш. шк., 1990. — 382 с.
6. Реньге Виестур. Психотехническая подготовка учителей за рубежом: обзор литературы США 60-70-х годов / Реньге Виестур // Психологическое консультирование и психотерапия. Т. 1. Теория и методология / [Под ред. А. Б. Фенько, Н. С. Игнатъевой, М. Ю. Локтаева]. — М. : Московский психотерапевтический журнал, 1999. — С. 260-286.
7. Сергеев В. Т. Мікрвикладання як засіб ранньої підготовки студентів до педагогічної практики / В. Т. Сергеев. — Гуманізація навчально-виховного процесу : науково-методичний збірник/ МОН України, Слов'янський держ. пед. ін-т ; відп. ред. Г. І. Льогенький. — Слов'янськ : СДПІ, 2001. — Вип. 11. — С. 14-18.
8. Туркот Т. І. Педагогіка вищої школи: навч. посібник / Т. І. Туркот. — К. : Кондор, 2011. — 628 с.
9. Bajtoš Ján. Mikrovyučovanie v pregraduálnej príprave učiteľov / Ján Bajtoš, Renáta Orosová. — Košice : Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach, 2011. — 86 s.

У статті розглянуто застосування мікрвикладання у процесі підготовки майбутніх учителів. Встановлено, що навчання із використанням мікрвикладання сприяє покращенню самостійної роботи студентів, навчальному спілкуванню, співпраці в колективі упродовж заняття, розвитку педагогічної рефлексії, формуванню активної життєвої позиції та ін.

Ключові слова: мікрвикладання, метод навчання, форма навчання, підготовка вчителя.

В статье рассмотрено применение микропреподавания в процессе подготовки будущих учителей. Установлено, что обучение с использованием микропреподавания способствует улучшению самостоятельной работы студентов, учебному общению, сотрудничеству в коллективе на протяжении занятия, развитию педагогической рефлексии, формированию активной жизненной позиции и т.п.

Ключевые слова: микропреподавание, метод обучения, форма обучения, подготовка учителя.

The article deals with the application of microteaching in preparing future teachers. It is established that training using microteaching improves students' independent work, learning communication and cooperation within the team pursuit, development of pedagogical reflection, creating active social life and so on.

Key words: microteaching, method of teaching, form of teaching, training of teachers.